

HOUSEHOLD DISPOSABLE INCOME STRUCTURE TOWARDS LIVING OUT OF POVERTY IN EU COUNTRIES

Irena Antořová¹, Jana Stávková²

Abstrakt

The identification of the structure of disposable household income in the EU countries in relation to the income poverty rate is the aim of this paper. The analysis uses primary microeconomic data from the EU-SILC database (N = 232,816 households). Results show the importance of social transfers, especially old-age pensions and social benefits, in household income. The segmentation of the EU Member States according to the income structure of households was performed by applying the cluster analysis method and provided information on the similarities and differences in income structure and allowed to assess the effectiveness in social policy settings. The focus of social benefit payments targeting vulnerable households seems appropriate. The segment of countries characterised by a higher share of social benefits in household income rather than the share of old-age pensions achieves lower poverty rates. Findings also suggest a positive impact of household investment income on low poverty rates.

Keywords

Household Income, Income Structure, Income Poverty, Sustainable Income, EU-SILC

I. Úvod

Během poslední dekády ekonomiky zemí v Evropské unii zažívaly růst spojený s očekáváním zlepšení životní úrovně obyvatelstva – zahrnující materiální blahobyt domácností, ale také aspekty týkající se zdraví, vzdělání a vytváření nových tržních příležitostí, jak z hlediska zaměstnanosti, tak ochrany životního prostředí (Dragoi, 2020). Ekonomický rozvoj byl nejprve přerušen zdravotní krizí a následně válkou a s tím souvisejícími energetickými a migračními krizemi (Młodkowski, 2020; Vavoura a Vavouras, 2022). Rozvoj je také ohrožen klimatickou krizí, která má potenciál způsobit další vážné dopady na ekonomiku a životní podmínky lidí (Burns a Tobin, 2022). Krize, které vznikají v důsledku šoků, mají recesní účinky na standardní ekonomické ukazatele, přičemž jejich dopady jsou často asymetrické a postihují různá odvětví různým způsobem. Důsledky těchto krizí se promítají do celé společnosti a mají následné ekonomické dopady, které ovlivňují kvalitu života domácností (Bonatti et al., 2017; Deichmann et al., 2022).

Kvalita života je především závislá na příjmech domácností, které umožňují naplňovat potřeby spotřebitelů dle jejich preferencí v souvislosti s upřednostňovaným životním stylem (OECD, 2020). V průběhu ekonomických krizí mohou příjmy domácností utrpět ztráty, což vede k omezení jejich schopnosti nakupovat, investovat a plánovat dlouhodobé cíle. Přístup k opatřením a sociálním podporám vlády může také ovlivnit, jak krize ovlivní příjmy a kvalitu života domácností

Příjem domácnosti určuje životní podmínky, které formují kvalitu života domácností, včetně ekonomické a politické stability, politických a náboženských svobod, kvality životního prostředí, bezpečnosti a subjektivní spokojenosti (Zagorski et al., 2014). Příjem domácností je také faktorem ovlivňujícím spotřebitelské chování, protože spotřebitelé s nízkým příjmem jsou citlivější na ceny a věnují více času a úsilí porovnávání cen (Eng, 2011). Achar et al. (2016) upozorňují, že klíčovým motivem spotřebitelských akcí jsou stále jejich peněženky. Spotřebitelé z vyšších příjmových skupin

¹ Mendel University in Brno, Faculty of Business and Economics, Zemědělská 1, 61300 Brno, Czech Republic.
E-mail: Irena.Antosova@mendelu.cz.

² Mendel University in Brno, Faculty of Business and Economics, Zemědělská 1, 61300 Brno, Czech Republic.
E-mail: Jana.Stavkova@mendelu.cz.

jsou méně citliví na ceny a raději tráví čas hledáním informací o výrobku nebo službě, kterou mají v úmyslu zakoupit, než o její ceně (Eng, 2011).

Podle Burlacu (2016) je disponibilní příjem domácností klíčovým měřítkem hodnocení životní úrovně a chudoby. Evropská komise (2011) uvedla, že životní úroveň koreluje pouze s částí disponibilního příjmu domácností – s trvalým příjmem, který není ovlivněn krátkodobými fluktuacemi. Evropská unie zavedla infrastrukturu EU-SILC (EU-Statistiky o příjmech a životních podmínkách), která umožňuje měření příjmové chudoby, identifikaci demografických a socioekonomických faktorů ovlivňujících příjem, jako je zaměstnanost, hodnocení materiální deprivace a dalších hodnocení (Wirth & Pforr, 2022; Vladislavjevic & Mentus, 2019; Colgan, 2022). Výhodou šetření EU-SILC je nejen poskytnutí detailů ohledně příjmové situace domácností, ale také jeho komplexnost a velký vzorek jedinců a domácností, ze kterého jsou utvořeny rozsáhlé datové soubory pro všechny země EU (Verma et al., 2017; Atkinson & Marlier, 2010).

Příjem domácnosti se odvíjí od demografických a socioekonomických faktorů spojených s jedinci, které do domácnosti patří (Wolf, 2009). Mezi klíčové demografických faktorů patří pohlaví nebo věk jedince. Muži a ženy mohou mít často odlišné příjmy, a to i při podobné úrovni vzdělání nebo zaměstnání. Corsi et al. (2016) vysvětluje, že v některých situacích se může jednat o diskriminaci, v některých situacích jen o odlišné preference mužů a žen z hlediska jejich pracovní aktivity.

Z hlediska socioekonomické situace jedince je hovořeno o jeho současné převažující ekonomické aktivitě, odvětví zaměstnání či podnikání, formu pracovního úvazku a jiné (Chaupain-Guillot & Guillot, 2015). Wolf et al. (2022) uvádí, že ekonomická aktivita jedinců ve formě zaměstnanců vede oproti samostatně výdělečným osobám k vyšší životní úrovni domácnosti.

Ekonomická teorie přistupuje k disponibilnímu příjmu jako k částce, kterou má domácnost k dispozici a může ji volně využít podle svých preferencí. Disponibilní příjem je odvozen z celkového příjmu domácnosti, který zahrnuje příjmy z různých zdrojů, jako jsou mzdy ze zaměstnání, příjmy z majetku a podnikání. Z celkového příjmu jsou následně odečteny daně a poplatky, což dává výslednou částku, kterou má domácnost k dispozici pro své potřeby (Stiglitz & Rosengard, 2015). Jednou z důležitých složek disponibilního příjmu domácnosti jsou investiční příjmy, které mohou pocházet z různých zdrojů, jako jsou dividendy z akcií, úroky z bankovních účtů, nebo výnosy z investičních fondů. Tyto investiční příjmy mohou být pro domácnosti důležité, protože mohou sloužit jako zdroj příjmu navíc k pravidelným platům a mohou přispět k budování finanční stability a růstu majetku domácnosti (Szymborska 2019; Weller & Wenger, 2017). U generování příjmů z úspor, tj. jejich zhodnocení existuje riziko znehodnocení úspor inflací, což může vést ke snížení reálné hodnoty úspor a omezení finančních možností domácností (Gopinath, 2020).

Významnou součástí příjmů domácností jsou sociální transfery (Kis & Gábos, 2016), které jsou klíčovým nástrojem pro snižování míry příjmové chudoby a nerovností (Keeley, 2015). Sociální transfery, které slouží jako nástroje sociální politiky, jsou domácnostem vypláceny v podobě starobních důchodů sociálních dávek s cílem podpořit obyvatelstvo v náročných životních situacích a zajištění základního životního standardu (Keeley, 2015).

Domácnosti žijící v chudobě kvůli nedostatečným příjmům mají omezený přístup k základním službám a potřebám, což negativně ovlivňuje jejich celkovou kvalitu života (Halleröd & Larsson, 2008). Chakravarty (2010) upozorňuje na významný problém nízkopříjmových domácností, které čelí riziku chudoby. Nedostačující disponibilní příjem znamená, že tyto domácnosti nemají dostatek finančních prostředků na pokrytí základních nákladů na bydlení, potraviny, oblečení a další nezbytnosti. Tento stav pak může vést k materiální deprivaci, což znamená, že jedinci nemají přístup k nezbytným statkům a službám pro přežití a důstojný život. Podobně Halleröd & Larsson (2008) shrnují, že chudoba má výrazný dopad na všechny aspekty života domácnosti, včetně bydlení, výživy, zdravotní péče, vzdělání a sociálního začlenění.

Otázkou zůstává, jaká je vhodná kombinace sociálních transferů jako součástí příjmů domácností, protože, jak uvedli Stiglitz et al. (2019), nevhodná kombinace sociálních nástrojů pomoci je neúčinná při snižování míry chudoby.

Cílem tohoto příspěvku je zjistit strukturu disponibilních příjmů domácností v jednotlivých zemích EU a identifikovat segmenty zemí EU na základě podobností ve struktuře příjmů domácností ve vztahu k míře příjmové chudoby. Následně určit jaká struktura příjmů je vhodná k naplňování cílů EU v sociální oblasti, tj. redukci příjmové chudoby. Tato studie předpokládá jako hlavní nástroj k zajištění udržitelného příjmu domácnosti příjem ze zaměstnání a podnikání. Výzkumnou otázkou je, jaké další příjmy a v jaké struktuře jsou pro udržitelnost příjmu domácnosti mimo chudobu rozhodující.

III. Data a metody

Hlavním zdrojem dat v této studii je databáze primárních mikroekonomických dat EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions). Šetření EU-SILC, které je povinné pro všechny členské státy EU, je vykonáváno podle jednotné metodiky vydávané Eurostatem, což přináší příležitost srovnání situace v různých zemích EU. Toto reprezentativní šetření poskytuje data o příjmech, chudobě, sociálním vyloučení a životních podmínkách (Eurostat, 2022). Tato studie zahrnuje data z 232 816 evropských domácností o jejich příjmové situaci v roce 2020.

Tato studie respektuje metodiku Eurostatu, která určuje, jakým způsobem stanovit příjmovou chudobu, tj. chudobou ohrožené domácnosti. Hranice chudoby je stanovena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácností. Pokud je ekvivalizovaný příjem domácnosti pod touto hranicí, je považována za ohroženou chudobou. Ekvivalizovaný příjem domácnosti zohledňuje složení domácnosti dle věku členů (Eurostat, 2021).

V této studii je aplikována vícerozměrná statistická metoda, shluková analýza, za účelem identifikovat segmenty zemí EU s podobnou strukturou příjmů domácností. Cílem shlukové analýzy je zařadit objekty do shluků, tj. segmentů. Objekty v rámci shluku jsou si co nejvíce podobné a zároveň co nejméně podobné objektům z jiných shluků. Jednotlivé objekty jsou postupně seskupovány do menších shluků a tyto shluky jsou následně slučovány do větších shluků (Nisbet et al., 2017). Zde je aplikován algoritmus K-means, který nejprve tvoří počáteční shluky, pak počítá centroidy (vektory průměrných hodnot) a následně jsou objekty zařazeny do shluků podle centroidu, ke kterému byl objekt nejbližší.

Hebák a kol. (2015) vysvětluje algoritmus K-means jako iterační postup, který minimalizuje následující funkci:

$$f_{KP} = \sum_{h=1}^k \sum_{i=1}^n u_{ih} \|x_i - \bar{x}_h\|^2, \quad (1)$$

kde prvky $u_{ih} \in \{0,1\}$ označují, zda i -tý objekt patří (hodnota 1) nebo nepatří (hodnota 0) do h -tého shluku, a \bar{x} je vektorem průměrných hodnot h -tého shluku. Musí být splněny následující podmínky:

$$\sum_{h=1}^k u_{ih} = 1 \text{ pro } i = 1, 2, \dots, n \text{ a } \sum_{i=1}^n u_{ih} > 0 \text{ pro } h = 1, 2, \dots, k. \quad (2)$$

EU-SILC data včetně shlukové analýzy jsou zpracována v softwaru IBM SPSS Statistics, verze 25.

III. Výsledky

EU-SILC data umožňují identifikovat strukturu disponibilních příjmů domácností podle různých příjmů, které do domácností proudí. Jedná se především o příjmy ze zaměstnání či z podnikatelské činnosti a kromě toho se dále jedná o sociální příjmy jako podporu od státu snažící se redukovat příjmovou chudobu v dané zemi. Další skupinou příjmů jsou příjmy investiční (z pronájmu, dividendy apod.), příjmy mezi domácnostmi, alimenty a jiné.

Sociální transfery proudící do domácností je možné dále dělit na starobní důchody a sociální dávky, které se dále člení na přídatky na děti, dávky v nouzi, dávky na bydlení a další. Tato studie je zaměřena

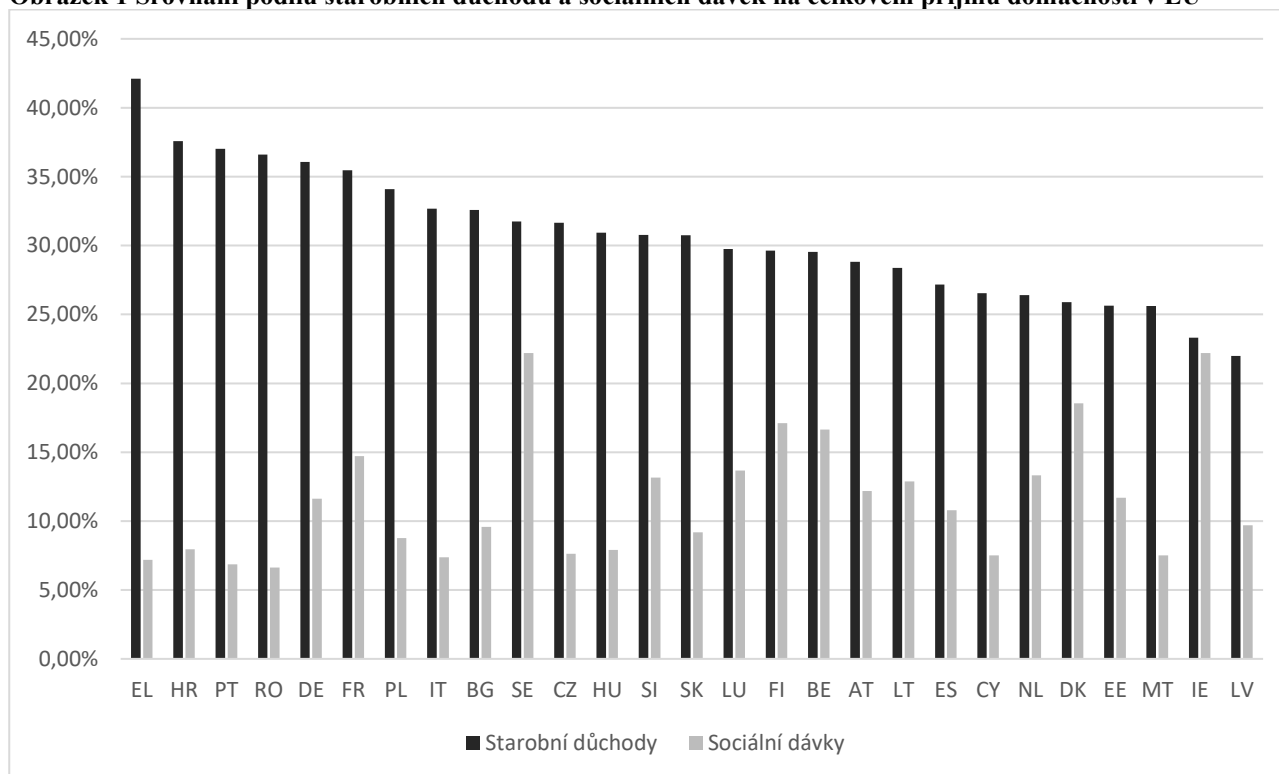
především na roli sociálních transferů v disponibilním příjmu domácností a další netradiční příjmy jako například příjmy z investic.

Struktura disponibilních příjmů domácností v zemích EU

Následující souhrnná tabulka č. 1 ukazuje strukturu disponibilních příjmů domácností v 27 zemích EU v relativním srovnání. Z důvodu rozdílných cenových i příjmových hladin v různých státech EU není možné provádět absolutní srovnání a je přistoupeno k relativnímu srovnání, tzn. podílu jednotlivých složek příjmu na celkovém disponibilním příjmu ve všech domácnostech.

Z výsledků je patrné, že nejvyšší podíl sociálních transferů v disponibilních příjmech všech domácností je ve Švédsku, a to více než polovina příjmu všech domácností (53,94 %) je tvořena sociálními transfery. Následuje Francie (50,18 %) a Řecko (49,30 %). Naopak nejnižší podíl sociálních transferů v příjmech domácností je v Lotyšsku (31,67 %), dále na Maltě (33,14 %) a na Kypru (34,05 %). Sociální transfery jsou z největší části tvořeny starobními důchody. Starobní důchody jsou nejvíce v domácnostech zastoupeny v Řecku, kde 42,11 % disponibilních příjmů domácností je tvořeno starobními důchody. U ostatních zemí je podíl starobních důchodů na celkových příjmech domácností podstatně nižší. Nejnižší podíl starobních důchodů v příjmech domácností je v Lotyšsku (21,98 %), v Irsku (23,30 %) a na Maltě (25,62 %). Na druhou stranu Irsko a zároveň Švédsko jsou země s největším podílem sociálních dávek v příjmech domácností (22,19 %). Nejnižší podíl sociálních dávek je v Rumunsku, Portugalsku a Řecku.

Obrázek 1 Srovnání podílu starobních důchodů a sociálních dávek na celkovém příjmu domácností v EU

Zdroj: vlastní zpracování datasetu EU-SILC (Eurostat, 2022)

Co se týká konkrétních druhů sociální dávek, nejviditelnější (s nejvyšším podílem na celkovém příjmu domácností) jsou přídavky na děti. Největší podíl přídavků na děti na celkovém příjmu domácností je patrný v Irsku (6,15 %). Podíl dávek v nouzi na příjmu domácností je nejvyšší v Nizozemsku (4,85 %) a tam jsou také nejvyšší dávky na bydlení (4,19 % z celkového příjmu domácností).

Další zkoumané příjmy již nepatří mezi příjmy sociální. Jedná se o příjmy, které domácnosti obdrželi od jiných domácností, alimenty a investiční příjmy zahrnující příjmy z pronájmu a příjmy formou úroků a dividend. Největší podíl příjmů z pronájmu na celkových příjmech domácností je viditelný

v Řecku (3,97 %) a v Itálii (2,67 %). Úroky a dividendy jsou nejvyšší na Maltě (4,12 % příjmu domácností) a dále v Německu (3,85 %).

Tabulka 1: Relativní podíl jednotlivých složek příjmu v celkovém disponibilním příjmu všech domácností v zemích EU v roce 2020

	Sociální transfery	Starobní důchody	Sociální dávky	Přídavky na děti	Dávky v nouzi	Dávky na bydlení	Příjmy mezi domácnostmi	Alimenty	Příjmy z pronájmu	Úroky, dividendy
AT	41,00 %	28,81 %	12,19 %	3,34 %	1,32 %	0,34 %	1,35 %	0,64 %	1,11 %	1,21 %
BE	46,19 %	29,54 %	16,65 %	2,60 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,82 %
BG	42,14 %	32,58 %	9,57 %	2,92 %	1,26 %	0,00 %	2,87 %	0,11 %	1,62 %	0,43 %
CY	34,05 %	26,53 %	7,52 %	1,79 %	1,09 %	0,43 %	4,01 %	0,44 %	1,49 %	0,75 %
CZ	39,28 %	31,66 %	7,62 %	1,74 %	0,27 %	0,70 %	2,10 %	0,63 %	0,68 %	0,17 %
DE	47,68 %	36,06 %	11,62 %	3,30 %	0,46 %	2,18 %	2,02 %	1,39 %	1,03 %	3,85 %
DK	44,41 %	25,88 %	18,54 %	1,79 %	0,56 %	2,13 %	0,62 %	0,13 %	0,09 %	3,19 %
EE	37,34 %	25,64 %	11,70 %	3,41 %	0,22 %	0,32 %	0,69 %	0,31 %	0,53 %	1,52 %
EL	49,30 %	42,11 %	7,19 %	2,30 %	2,36 %	0,01 %	3,38 %	0,28 %	3,97 %	0,13 %
ES	37,95 %	27,17 %	10,78 %	0,36 %	1,13 %	0,29 %	0,98 %	0,56 %	1,55 %	1,28 %
FI	46,73 %	29,62 %	17,11 %	1,97 %	1,18 %	3,70 %	0,46 %	0,14 %	1,03 %	2,58 %
FR	50,18 %	35,47 %	14,71 %	2,26 %	3,21 %	2,71 %	0,75 %	0,61 %	1,16 %	3,44 %
HR	45,53 %	37,57 %	7,96 %	1,57 %	1,06 %	0,24 %	1,39 %	0,24 %	1,21 %	0,10 %
HU	38,84 %	30,93 %	7,91 %	5,39 %	0,62 %	0,20 %	1,59 %	0,34 %	0,16 %	0,30 %
IE	45,49 %	23,30 %	22,19 %	6,15 %	0,24 %	3,35 %	0,43 %	0,27 %	1,07 %	0,37 %
IT	40,05 %	32,68 %	7,37 %	1,17 %	0,75 %	0,07 %	1,53 %	1,18 %	2,67 %	0,90 %
LT	41,25 %	28,38 %	12,87 %	3,61 %	1,50 %	0,24 %	0,67 %	0,82 %	0,83 %	0,71 %
LU	43,40 %	29,74 %	13,66 %	3,61 %	2,67 %	0,30 %	0,53 %	0,53 %	2,44 %	0,68 %
LV	31,67 %	21,98 %	9,69 %	3,09 %	0,33 %	0,49 %	2,74 %	0,52 %	0,67 %	0,36 %
MT	33,14 %	25,62 %	7,52 %	1,88 %	2,67 %	0,26 %	0,53 %	0,42 %	1,90 %	4,12 %
NL	39,73 %	26,39 %	13,33 %	1,51 %	4,85 %	4,19 %	2,41 %	0,40 %	0,77 %	0,96 %
PL	42,85 %	34,09 %	8,76 %	4,82 %	0,32 %	0,09 %	0,74 %	0,27 %	0,32 %	0,08 %
PT	43,88 %	37,01 %	6,87 %	1,22 %	1,03 %	0,04 %	1,20 %	0,65 %	1,48 %	0,58 %
RO	43,23 %	36,60 %	6,63 %	3,20 %	0,59 %	0,00 %	0,26 %	0,06 %	0,11 %	0,02 %
SE	53,94 %	31,75 %	22,19 %	2,50 %	1,82 %	1,81 %	0,44 %	0,44 %	0,15 %	2,23 %
SI	43,91 %	30,76 %	13,15 %	2,15 %	2,98 %	0,18 %	0,62 %	0,14 %	0,61 %	0,69 %
SK	39,94 %	30,74 %	9,19 %	3,07 %	1,04 %	0,00 %	0,64 %	0,44 %	0,13 %	0,07 %

Zdroj: vlastní zpracování datasetu EU-SILC (Eurostat, 2022)

Segmentace zemí EU podle struktury příjmů domácností ve vztahu k příjmové chudobě

Ve struktuře disponibilních příjmů domácností v jednotlivých zemích EU jsou patrné rozdíly. Autorky použily shlukovou analýzu, aby určily rozdíly a zejména podobnosti ve struktuře disponibilních příjmů domácností v jednotlivých zemích EU. Algoritmus K-means vytvořil tři konečné shluky, tj. tři segmenty zemí (Tabulka 2) na základě příslušných struktur příjmů domácností.

První segment, zahrnující Bulharsko, Řecko, Polsko, Portugalsko a další země, se vyznačuje vysokým podílem starobních důchodů na celkových disponibilních příjmech domácností. Celkový podíl sociálních dávek na příjmech činí několik jednotek procent – jedná se především o přídavky na děti a dávky v nouzi. Více než dvě procenta příjmů domácností pochází z investic a pronájmu.

Domácnosti také uvádí příjmy mezi domácnostmi, které přesahují pouze jedno procento celkových příjmů domácnosti.

Ve druhém segmentu je podíl sociálních transferů na celkových příjmech domácností přibližně stejný jako v prvním segmentu, ale poměr starobních důchodů a sociálních dávek je jiný. Země druhého segmentu, kam patří Belgie, Dánsko, Irsko, Švédsko a další, mají mnohem vyšší podíl sociálních dávek na příjmech domácností než země prvního segmentu. Vyšší procento příjmů zaujímají rodinné přídatky a příspěvky na bydlení a mnoho dalších nestandardizovaných dávek, které jsou přímo zaměřeny na ohrožené skupiny. Podíl investičních příjmů zde je sice ve srovnání s ostatními segmenty nejvyšší, ale stále se jedná o nepatrné procento (1,51 %).

Třetí segment zemí zjevně nemá tak pevná sociální opatření a má tak nejnižší podíl sociálních transferů, přičemž starobní důchody převažují nad sociálními dávkami v celkových příjmech domácností. Podíl starobních důchodů na disponibilních příjmech zde je podobný jako v předchozím segmentu č. 2 a podíl sociálních dávek byl podobný shluku č. 1.

Tabulka 2 Segmenty zemí EU dle struktury příjmů domácností

	Segment 1	Segment 2	Segment 3
	BG, DE, EL, FR, HR, PL, PT, RO	BE, DK, FI, IE, LU, SE, SI	AT, CY, CZ, EE, ES, HU, IT, LT, LV, MT, NL, SK
Sociální transfery	45,60 %	46,30 %	37,85 %
Starobní důchody	36,44 %	28,66 %	28,04 %
Sociální dávky	9,16 %	17,64 %	9,81 %
Přídatky na děti	2,70 %	2,97 %	2,53 %
Dávky v nouzi	1,29 %	1,35 %	1,32 %
Dávky na bydlení	0,66 %	1,64 %	0,63 %
Příjmy mezi domácnostmi	1,58 %	0,44 %	1,60 %
Alimenty	0,45 %	0,24 %	0,56 %
Příjmy z pronájmu	1,36 %	0,77 %	1,04 %
Úroky a dividendy	1,08 %	1,51 %	1,03 %
Míra příjmové chudoby	18,00 %	14,00 %	16,30 %

Zdroj: vlastní zpracování datasetu EU-SILC (Eurostat, 2022)

Zásadní otázkou zůstává, jaká struktura disponibilního příjmu je nejvhodnější a jaká nastavení sociální politiky se zdají být účinná v kontextu naplňování cílů EU ohledně redukce míry příjmové chudoby a nastavení udržitelného příjmu domácností zajišťující život v požadované kvalitě a mimo ohrožení chudobou. Vhodnost struktury lze posoudit pomocí ukazatele míry příjmové chudoby, který byl doplněn do posledního řádku tabulky 2 po dokončení postupu shlukování. Na základě porovnání ukazatelů příjmové chudoby a struktury příjmů domácností lze konstatovat, že účinnou kombinací uplatňovaných nástrojů sociální politiky se jeví zacílení jednotlivých typů sociálních dávek, jak je uvedeno v segmentu 2. Například v Irsku a Švédsku činil podíl sociálních dávek na příjmech domácností až 22 % (viz Tabulka 1). Záměr sociální politiky na výplatu starobních důchodů bez užšího zacílení v kontextu příjmové chudoby se zdá být méně účinné.

Jelikož diverzifikace snižuje riziko, lze předpokládat, že diverzifikace příjmů domácností pravděpodobně povede k vyšší pravděpodobnosti udržitelného příjmu zajišťující život mimo chudobu. Nicméně z výsledků segmentace (Tabulka 2) je zřejmé, že příjmy z investic, ať už jde o příjmy z pronájmů nebo úroky a dividendy z investic, tvoří jen velmi malou část disponibilních příjmů domácností v zemích EU. Jedná se o jednotky procent, co se týče podílu na celkovém příjmu domácností.

III. Diskuze a závěr

Na základě získaných mikroekonomických dat ze šetření EU-SILC ve všech zemích EU zpracovaných exaktními metodami je možné vyvodit závěry k problematice struktury příjmů domácností a jejího vlivu na udržitelnost příjmů evropských domácností mimo chudobu a dosažení požadované kvality života. Je důležité, aby vlády a další instituce zaměřovaly své úsilí na podporu nízkopříjmových domácností a snižování míry chudoby. To může zahrnovat opatření jako sociální dávky, které pomáhají zlepšit dostupnost základních služeb, jako je zdravotní péče a vzdělání.

Z provedené analýzy příjmové situace domácností v zemích EU z hlediska struktury příjmů domácností je patrné, že sociální transfery hrají v příjmech domácností důležitou roli. Parametry sociální politiky významně ovlivňují strukturu disponibilního příjmu domácností. Nutno podotknout, že sociální politika je v kompetenci každého členského státu EU a řídí si ji státy samostatně, avšak směřují k jednotným cílům stanovených EU pro sociální oblast. Jedná se například o redukci míry chudoby. Konkrétně Strategie Evropa 2020 zavedla nový společný cíl, a to snížit do roku 2020 počet Evropanů, kteří žijí pod hranicí chudoby, o 25 %, a vyvést tak z chudoby přes 20 milionů lidí. Tohoto cíle však nebylo dosaženo a byl stanoven nový cíl, a to do roku 2030 snížit počet lidí žijících v chudobě minimálně o 15 milionů (Evropský parlament, 2023). D'Agostino et al. (2020) upozorňují, že nastavení sociálních transferů není ve všech zemích efektivní, tzn. nevede k efektivnímu snížení míry chudoby v dané zemi a pak dochází k neplnění cílů v sociální oblasti.

Aplikovaná shluková analýza určila podobnosti a rozdíly ve struktuře příjmů v jednotlivých zemích EU. Vzhledem k silnému vlivu sociální politiky na příjmovou strukturu a výši příjmů se autoři domnívají, že výsledky segmentace lze využít mimo jiné k posouzení účinnosti sociální politiky v dané zemi nebo skupině zemí ve stejném segmentu. Na základě podobností mezi zeměmi měřených podle struktury příjmů vznikly tři segmenty. První segment zahrnuje země Bulharsko, Řecko, Polsko, Německo, Francie, Chorvatsko, Portugalsko a Rumunsko, které se vyznačují vysokým podílem starobních důchodů na disponibilním příjmu domácností. Celkový podíl sociálních dávek na příjmech činí pouze několik procent – jedná se především o přídatky na děti a dávky v nouzi. V kontextu nejvyšší příjmové chudoby v tomto segmentu (18 %) se zaměření sociální politiky na výplatu starobních důchodů jeví jako méně účinné. Toto zjištění je částečně v souladu se zjištěními Kuitto et al. (2022), kteří uznávají, že starobní důchody snižují chudobu ve stáří, avšak také zjistili, že přerozdělování v rámci důchodového systému ke zmírnění chudoby celkově v zemi významně nepřispívá.

Země ve druhém segmentu, kterými jsou Belgie, Dánsko, Finsko, Irsko, Lucembursko, Švédsko a Slovinsko mají přibližně stejný podíl sociálních transferů na celkových příjmech domácností jako země v prvním segmentu, ale mnohem vyšší podíl sociálních dávek (až 22 %), jako jsou přídatky na děti a bydlení a další dávky, které jsou přímo určeny ohroženým skupinám. Tyto země dosahují nejnižší příjmové chudoby (14 %), což je v souladu se zjištěními Ebbinghause (2021), který předpokládá účinné snižování chudoby prostřednictvím cílených sociálních dávek. Třetí segment zemí nemá tak silná sociální opatření a má nejnižší podíl sociálních transferů, přičemž v nich převažují starobní důchody. Podíl starobních důchodů na disponibilním příjmu zde je podobný jako v předchozím druhém segmentu a podíl sociálních dávek byl podobný jako v prvním segmentu.

Pro všechny segmenty zemí platí, že udržitelný příjem domácností by měl být diferencované struktury, tedy zahrnovat různé druhy příjmů z odlišných zdrojů. Nicméně podíl ostatních příjmů jako jsou investiční příjmy, ať už příjmy z pronájmu nebo úroky a dividendy z investic, či další transfery mezi domácnostmi, na celkových příjmech domácností je velmi nízký, a to v řádech jednotek procent. Zároveň výsledky provedené segmentace naznačují, že ve druhém segmentu, kde je nejvyšší podíl úroků a dividend v příjmech domácností oproti ostatním segmentům, je také dosahováno nejnižší míry příjmové chudoby. To je v souladu se Szymborskou (2019), která uvádí, že domácnosti s finančními investicemi zaujímají vyšší pozice v rozdělení příjmů. U dalšího investičního příjmu,

a to příjmy z pronájmů, to tak není, ty domácnosti získávají především v jižních zemích EU, kde je sociální politika orientovaná na starobní důchody.

V článku aplikovaná vícerozměrná shluková analýza s algoritmem K-means se ukázala jako vhodná pro detailní rozbor příjmové struktury domácností v zemích EU a také pro bližší pochopení rozdílů i podobností v nastavení sociálních politik určujících složení příjmů domácností z hlediska sociálních transferů. Je zde prostor pro další výzkum ohledně hlubšího zkoumání, jak jednotlivé příjmové složky ovlivňují pravděpodobnost dosažení udržitelného příjmu zaručující život mimo chudobu. Rovněž je klíčové, aby politiky a intervence byly cílené a respektovaly různorodé potřeby a situace nízkopříjmových domácností. To vyžaduje komplexní analýzu příčin chudoby a spolupráci mezi vládou, neziskovým sektorem a soukromými organizacemi, aby byly navrženy efektivní a udržitelné strategie na zlepšení životních podmínek těchto domácností. Jen tak bude možné snižovat nerovnost a zajišťovat, aby všechny domácnosti měly rovné příležitosti a dostatečný příjem pro dosažení uspokojivé a důstojné kvality života.

Literatura

Achar, C., So, J., Agrawal, N. & Duhachek, A. (2016). What We Feel and Why We Buy: The Influence of Emotions on Consumer Decision-making. *Current Opinion in Psychology*, 10, 166–170. Doi: 10.1016/j.copsyc.2016.01.009.

Atkinson, A., Marlier, E. (2010). *Income and Living conditions in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Bonatti, G., Ivaldi, E. & Soliani, R. (2017). Quality of life in Italian cities: a temporal comparison between before the crisis and after. *International Journal of Social Economics*, 44(4), 560–574. Doi: 10.1108/IJSE-10-2014-0214.

Burlacu, M. (2016). The Population' Income, Expenses and Savings as Descriptive Aspects of the Standard of Living. *Ovidius University Annals, Series Economic Sciences*, 16(2), 175–180.

Burns, C., Tobin, P. (2020). Crisis, Climate Change and Comitology: Policy Dismantling Via the Backdoor? *Journal of Common Market Studies*, 58(3), 527–544. Doi: 10.1111/jcms.12996.

Chakravarty, S. R. (2010). *Inequality, polarisation and poverty*. New York: Springer.

Chaupain-Guillot, S. & Guillot, O. (2015). Health system characteristics and unmet care needs in Europe: an analysis based on EU-SILC data. *The European Journal of Health Economics*, 16(7), 781–796. Doi: 10.1007/s10198-014-0629-x.

Colgan, B. (2022). EU-SILC and the potential for synthetic panel estimates. *Empirical Economics*, 64, 1247–1280. Doi: 10.1007/s00181-022-02277-7.

Corsi, M., Botti, F. & D'Ippoliti, C. (2016). The Gendered Nature of Poverty in the EU: Individualized versus Collective Poverty Measures. *Feminist Economics*, 22(4), 82–100. Doi: 10.1080/13545701.2016.1146408.

D'Agostino, G., Pieroni, L. & Scarlato, M. (2020). Social transfers and income inequality in OECD countries. *Structural Change and Economic Dynamics*, 52(C), 313–327. Doi: 10.1016/j.strueco.2019.11.004.

Deichmann, J. I., Haughton, D., Li, M. & Wang, H. (2022). Does European Union Membership Result in Quality-of-Life Convergence? *Regional Science Inquiry*, 14(1), 31–46.

Dragoi, D. (2020). Economic Growth versus Economic Development. *Atlantic Review of Economics/Revista Atlantica de Economia*, 3(1), 1–11.

Ebbinghaus, B. (2021). Inequalities and poverty risks in old age across Europe: The double-edged income effect of pension systems. *Social Policy & Administration*, 55(3), 440–455. Doi: 10.1111/spol.12683.

- Eng, S. (2011). Household income effect on consumer price perception of frequency versus depth price discount strategy. *Proceedings for the Northeast Region Decision Sciences Institute (NEDSI)*. 997–1011.
- Eurostat. (2022). *European Union - Statistics on Income and Living Conditions* [Data set]. Dostupné z <https://doi.org/10.2907/EUSILC2004-2021V.1> (10. 11. 2022).
- Eurostat. (2021). *Glossary: At-risk-of-poverty rate*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate (10. 1. 2023).
- Evropský parlament. (2023). Boj proti chudobě, sociálnímu vyloučení a diskriminaci. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/60/boj-proti-chudobe-socialnimu-vyloucení-a-diskriminaci> (30. 6. 2023).
- Gopinath, G. *The Great Lockdown: Worst Economic Downturn Since the Great Depression*. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/04/14/blog-weo-the-great-lockdown-worst-economic-downturn-since-the-great-depression> (10. 1. 2023).
- Halleröd, B. & Larsson, D. (2008). Poverty, welfare problems and social exclusion. *International Journal of Social Welfare*, 17(1), 15–25. Doi: 10.1111/j.1468-2397.2007.00503.x.
- Haughton, J. H. & Khandker, S. R. (2009). *Handbook on poverty and inequality*. Washington, DC: World Bank.
- Hebák, P., Jarošová, E., Pecáková, I., Plašil, M., Řezanková, H., Vilikus, O. & Vlach, P. (2015). *Statistické myšlení a nástroje analýzy dat*. 2nd ed. Prague: Informatorium.
- Keeley, B. (2015). *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*. Paris: OECD Publishing.
- Kis, A. B. & Gábos, A. (2016). Consistent poverty across the EU. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 7(2), 3–7. Doi: 10.14267/CJSSP.2016.02.01.
- Kuitto, K., Madia J. E. & Podesta, F. (2022). Public Pension Generosity and Old-Age Poverty in OECD countries. *Journal of Social Policy*, 52(2), 256–275. Doi: 10.1017/S0047279421000544.
- Młodkowski, P. (2020). Estimating Production Function Before Covid-19 Pandemic in Europe. *European Integration Studies*, 14, 104–116. Doi:10.5755/j01.eis.1.14.26367.
- Nisbet, R., Miner, G. D. & Yale, K. (2017). *Handbook of Statistical Analysis and Data Mining Applications*. 2nd ed. Elsevier Science.
- OECD. (2020). *How's Life? 2020: Measuring Well-being*. Paris: OECD Publishing.
- Stiglitz, J. E., Fitoussi, J. P. & Durand, M. (2019). *Measuring what counts: The global movement for well-being*. New York: The New Press.
- Szymborska, H. K. (2019). Wealth structures and income distribution of US households before and after the Great Recession. *Structural Change and Economic Dynamics*, 51(C), 168–185. Doi: 10.1016/j.strueco.2019.08.011.
- Stiglitz, J. E., Rosengard, J. K. (2015). *Economics of the Public Sector*. W. W. Norton & Company.
- Verma, V., Lemmi, A., Betti, G., Gagliardi, F. & Piacentini, M. (2017). How precise are poverty measures estimated at the regional level? *Regional Science and Urban Economics*, 66(C), 175-184. Doi: 10.1016/j.regsciurbeco.2017.06.007.
- Vavoura, C. & Vavouras, I. (2022). Sustainable Economic Development in the European Union and COVID-19. *Evolutionary and Institutional Economics Review*, 19(1), 449–467. Doi:10.1007/s40844-021-00217-1

Vladisavljevic, M. & Mentus, V. (2019). The Structure of Subjective Well-Being and Its Relation to Objective Well-Being Indicators: Evidence from EU-SILC for Serbia. *Psychological Reports*, 122(1), 36–60. Doi: 10.1177/003329411875633.

Weller, C. E. & Wenger, J. B. (2017). Can Income Diversification Explain the Growing Entrepreneurship Gap by Age? *Forum for Social Economics*, 46(2), 145–159. Doi: 10.1080/07360932.2017.1307136.

Wirth, H. & Pforr, K. (2022). The European Union Statistics on Income and Living Conditions after 15 Years. *European Sociological Review*, 38(5), 832–848. Doi: 10.1093/esr/jcac024.

Wolf, F., Lohmann, H. & Bönke, P. (2022). The standard of living among the poor across Europe. Does employment make a difference? *European Societies*, 24(5), 548–579. Doi: 10.1080/14616696.2022.2076892.

Wolff, E. N. (2009). *Poverty and income distribution*. 2nd ed., Malden: Wiley-Blackwell.

Zagorski, K., Evans, M. D. R., Kelley, J. & Piotrowska, K. (2014). Does National Income Inequality Affect Individuals' Quality of Life in Europe? Inequality, Happiness, Finances, and Health. *Social Indicators Research*, 118(2), 939. Doi: 10.1007/s11205-013-0465-x.